**“SCIENTIFIC EPICENTER”** Scientific-Methodological Journal
Volume 1, Issue 5. Published: 29.09.2026 ISSN: 3093-9348

# MUSIQA JANRLARINING TARIXIY TARAQQIYOTI VA ZAMONAVIY TALQINI

**Mamatxonova Gulnoza Baxtiyor qizi**
*Namangan davlat pedagogika instituti*
*Musiqa ta’limi va san’at yo‘nalishi 2-bosqich magistranti*

**DOI: *https://doi.org/10.5281/zenodo.24405595***

***Annotatsiya:*** *Ushbu maqolada musiqiy janrlarning vujudga kelishi, tarixiy rivojlanish bosqichlari hamda zamonaviy musiqiy madaniyatdagi transformatsiyasi va talqini masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi. Ibtidoiy sinkretik shakllardan tortib, klassik, romantik va XX-XXI asr avangard hamda ommaviy musiqa janrlarining shakllanish qonuniyatlari yoritib berilgan. Shuningdek, maqolada an’anaviy janrlarning raqamli texnologiyalar, sintezlash va polistilistika ta’sirida zamonaviy ijrochilik hamda kompozitorlik amaliyotidagi yangicha ko‘rinishlari atrofli bayon qilingan.*

***Kalit so‘zlar:*** *Musiqa janri, tarixiy taraqqiyot, zamonaviy talqin, polistilistika, sintez, klassik musiqa, raqamli texnologiyalar, musiqiy evolyutsiya.*

## ИСТОРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ И СОВРЕМЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ МУЗЫКАЛЬНЫХ ЖАНРОВ

***Аннотация:*** *В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируются вопросы возникновения, исторических этапов развития, а также трансформации и интерпретации музыкальных жанров в современной музыкальной культуре. Освещаются закономерности формирования музыкальных жанров от первобытных синкретических форм до классических, романтических, авангардных и массовых жанров XX-XXI веков. Также в статье подробно описываются новые проявления традиционных жанров в современной исполнительской и композиторской практике под влиянием цифровых технологий, синтеза и полистилистики.*

***Ключевые слова:*** *Музыкальный жанр, историческое развитие, современная интерпретация, полистилистика, синтез, классическая музыка, цифровые технологии, музыкальная эволюция.*

## HISTORICAL DEVELOPMENT AND MODERN INTERPRETATION OF MUSICAL GENRES

***Abstract:*** *This article comprehensively analyzes the origin, historical development stages, transformation, and interpretation of musical genres in contemporary musical culture from a theoretical perspective. It highlights the patterns of genre formation ranging from primitive syncretic forms to classic, romantic, 20th-21st century avant-garde, and popular music genres. Furthermore, the article describes the modern manifestations of traditional genres in contemporary performance and compositional practices under the influence of digital technology, synthesis, and polystylistics.*

***Keywords:*** *Musical genre, historical development, modern interpretation, polystylistics, synthesis, classical music, digital technologies, musical evolution.*

Musiqiy san’at insoniyat jamiyati rivojlanishining har bir bosqichida uning g‘oyaviy, ma’naviy va estetik ehtiyojlarini aks ettirib kelgan eng ta’sirchan madaniy hodisalardan biridir. Musiqaning mazmuni va shakli xilma-xilligini tartibga soluvchi, uning ijtimoiy vazifasi va ijro sharoitlarini belgilovchi asosiy kategoriyalardan biri bu – musiqa janridir. Musiqa janrlari qat’iy va o‘zgarmas tuzilmalar emas, balki jamiyatning tarixiy taraqqiyoti, dunyoqarashi, texnologik imkoniyatlari hamda madaniy aloqalari ta’sirida doimiy ravishda o‘zgarib va boyib boruvchi dinamik tizim hisoblanadi. Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar asrida an’anaviy va mumtoz musiqa janrlarining zamonaviy talqini, ularning sintezi hamda yangi gibrid shakllarning paydo bo‘lishi san’atshunoslik va musiqiy pedagogikada alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Janr tushunchasi musiqashunoslikda nafaqat kompozitsion va shakliy tuzilishni, balki asarning ijro etilish muhiti, maqsadi va tinglovchi bilan muloqot qilish xarakterini ham anglatadi. Har bir davr o‘zining ijtimoiy-siyosiy, falsafiy va ma’naviy muhitiga mos ravishda ma’lum bir musiqiy janrlarni ustuvor darajaga olib chiqqan. Ushbu jarayonni chuqur tahlil qilish va zamonaviy bosqichdagi o‘zgarishlarni ilmiy asoslash musiqiy ta’lim samaradorligini oshirish va bo‘lajak pedagog-musichilarning kasbiy tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega.

Tarixiy nuqtai nazardan qaralganda, musiqa janrlarining ilk kurtaklari ibtidoiy jamiyatdagi sinkretik (umumlashgan) marosimlar, ov, mehnat va diniy e’tiqod jarayonlari bilan bog‘liq holda yuzaga kelgan. Bu davrda musiqa hali mustaqil va alohida san’at turi sifatida ajralib chiqmagan bo‘lib, raqs, harakat, mantiqiy nutq hamda ilohiy marosimlar bilan bir butunlikni tashkil etgan. Musiqiy ohang va ritm ibtidoiy odam uchun tabiat kuchlariga ta’sir o‘tkazish, jamoa birligini ta’minlash va mehnat jarayonini yengillashtirish vositasi bo‘lib xizmat qilgan.

Jamiyat taraqqiy etib borgani sayin, ibtidoiy sinkretizm ichidan alohida marosim va maishiy janrlar – ov qo‘shiqlari, allalar, dafn yig‘ilari va hosil bayrami kuylari ajralib chiqa boshladi. Bu janrlar og‘zaki an’ana tarzida avloddan avlodga o‘tib, keyinchalik xalq musiqiy folklorining poydevorini tashkil qildi. Insoniyat jamiyatining tabaqalashuvi va madaniyatning rivojlanishi natijasida o‘rta asrlar va Uyg‘onish (Renessans) davriga kelib musiqiy janrlar diniy va dunyoviy, og‘zaki va yozma an’anadagi yo‘nalishlarga bo‘lina boshladi.

O‘rta asrlarda musiqiy janrlar shakllanishida din va falsafiy ta’limotlar yetakchi o‘rin tutdi. Yevro-Osiyo qit’asida bir tomondan grigorian xorali, motet va missa kabi diniy-vokal janrlar shakllangan bo‘lsa, ikkinchi tomondan og‘zaki an’anadagi professional musiqa – Sharq maqom tizimlari hamda dostonchilik janrlari yuksak taraqqiyot cho‘qqisiga erishdi. Sharq Uyg‘onish davrida Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Safiuddin Urmaviy va Abdulqodir Marog‘iy kabi mutafakkirlar musiqiy janrlarning lad-parda, ritmik (iqa) va kompozitsion tuzilishlarini ilmiy jihatdan tartibga soldilar.

Uyg‘onish (Renessans) davriga kelib, inson omili va dunyoviy kechinmalar san’atning markaziga chiqdi. Bu davrda polifonik (ko‘p ovozli) musiqaning rivojlanishi natijasida madrigal, shanson, chkona hamda turli raqsiy shakllar ommalashdi. Notalashtirish tizimining takomillashuvi va matbaa bosmachiligining paydo bo‘lishi musiqiy janrlarni qog‘ozda muhrlash hamda ularni hududiy cheklovlarsiz tarqatish imkonini berdi. Bu esa musiqiy fikrning murakkablashuvi va yangi instrumental janrlarning tug‘ilishiga turtki bo‘ldi.

XVII-XIX asrlarda G‘arbiy Yevropa kompozitorlik maktablarida janrlarning qat’iy klassik tizimi shakllandi. Opera, simfoniya, sonata, konsert va kvartet kabi yirik cholg‘u va vokal-simfonik janrlar insoniyatning murakkab falsafiy va emotsional dunyoqarashini aks ettirish vositasiga aylandi. I.S. Bax, V.A. Motsart, L.v. Betxoven va romantik kompozitorlar ijodida ushbu

janrlar ichki mantiq, shakl hamda dramaturgiya jihatidan mukammallikka yetkazildi. Simfoniya davrning eng oily va falsafiy janriga aylanib, u inson va jamiyat, taqdir va kurash g‘oyalarini qamrab oldi.

Sharqda esa shu davrda Shashmaqom, Ozarbayjon mug‘omlari, Uyg‘ur muqomlari hamda Turk makamlari kabi mukammal siklik janrlar kompozitsion va falsafiy jihatdan eng yuqori darajada shakllanib bo‘lgan edi. Maqom san’ati o‘zining ko‘p qismliligi, chuqur intonatsion mantig‘i hamda inson ruhiyatining eng nozik qirralarini ifodalashi bilan Sharq musiqiy janrlarining cho‘qqisi sifatida namoyon bo‘ldi. Romantizm davrida esa Yevropada miniatyura (nocturne, vaqt, ekspromt, ballada) janrlari rivojlanib, ularda shaxsning ichki ruhiy kechinmalari va milliylik xususiyatlari birinchi o‘ringa chiqdi.

XX asrga kelib sanoat inqilobi, ommaviy axborot vositalari va ovoz yozish texnologiyalarining paydo bo‘lishi musiqiy janrlar taraqqiyotida inqilobiy burilish hosil qildi. An’anaviy klassik janrlar yonida djaz, rok, pop, estrada hamda keyinchalik elektron musiqa janrlari shiddat bilan kirib keldi. Djaz san’ati Afrika va Yevropa musiqiy an’analarining sintezi sifatida paydo bo‘lib, improvisatsiya va spetsifik ritmik tuzilmalarni musiqiy janrlar qatoriga olib kirdi.

Arnold Shyonberg, Igor Stravinskiy, Bela Bartok va Kshitof Penderetskiy kabi novator kompozitorlar an’anaviy tonallik va shakllarni buzib, dodekafoniya, sonorika, aleatorika hamda konkret musiqa kabi yangi janr-uslubiy yo‘nalishlarni yaratdilar. Ommaviy madaniyatning yoyilishi natijasida tijorat va ko‘ngilochar xarakterdagi musiqiy janrlar ustuvorlik qila boshladi. Ovoz yozish studiyalarining texnik imkoniyatlari musiqiy asarlarning shakli va uzunligiga ham bevosita ta’sir o‘tkaza boshladi.

XXI asrda musiqiy janrlarning zamonaviy talqini polistilistika (turli uslublar uyg‘unligi) va transmadaniy sintez tamoyillariga tayanamoqda. Bugungi kunda qat’iy va sof holdagi janr boundaries (chegaralari) tobora yuvilib bormoqda. Zamonaviy kompozitorlar va ijrochilar klassik simfoniyani elektron musiqa bilan, etnik maqom va xalq kuylarini djaz yoki rok elementlari bilan sintez qilgan holda "ethno-jazz", "sympho-rock", "neo-classical", "crossover" kabi gibrid va yangi talqinlarni yuzaga keltirmoqdalar.

Ushbu sintez jarayoni an’anaviy janrlarni inkor etmaydi, aksincha ularga yangicha hayot bag‘ishlab, zamonaviy tinglovchi va yoshlar idrokiga moslashtirish imkonini beradi. Masalan, "Shashmaqom" yoki dostonchilik kuylarining zamonaviy estrada va simfonik orkestr ijrosidagi talqinlari milliy merosimizni dunyo miqyosida targ‘ib qilishning samarli yo‘li sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy musiqada kino musiqasi (soundtrack) va kompyuter o‘yinlari musiqasi kabi mutlaqo yangi va ommabop janrlar shakllandi.

Zamonaviy musiqiy talqinda raqamli texnologiyalar va kompyuter dasturlarining (DAW, virtual cholg‘ular, sintezatorlar va sun’iy intellekt) o‘rni beqiyosdir. Raqamli muhit an’anaviy akustik cholg‘ular tovushini qayta ishlash, yangi timbr va fakturalarni hosil qilish hamda noan’anaviy kompozitsion shakllarni tajriba qilish imkonini beradi. Kompyuter texnologiyalari vositasida birgina ijrochi butun bir simfonik orkestr yoki murakkab elektron kompozitsiyani yaratish va ijro etish imkoniyatiga ega bo‘ldi.

Biroq, bu kabi keskin texnologik va uslubiy transformatsiyalar jarayonida milliylik va mumtoz janrlarning tub mohiyatini, ularning ma’naviy va falsafiy poydevorini saqlab qolish eng muhim ilmiy va amaliy vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda. Sun’iy intellekt va raqamlashtirish qanchalik rivojlanmasin, musiqiy janrlardagi insoniy emotsiya, jonli ijro va badiiy teranlik o‘zining yetakchi qiymatini yo‘qotmasligi lozim.

Xulosa qilib aytganda, musiqa janrlarining tarixiy taraqqiyoti insoniyat madaniy va intellektual evolyutsiyasining uzviy va uzliksiz qismidir. Ibtidoiy sinkretik marosimlardan boshlangan musiqiy janrlar davrlar o‘tishi bilan murakkablashib, inson ruhiyati va jamiyat dunyoqarashining eng nozik ko‘zgusiga aylandi. Har bir tarixiy davr o‘zining ijtimoiy, falsafiy va texnologik talablaridan kelib chiqqan holda janrlar tizimini yangilab va boyitib bordi.

Zamonaviy musiqada an’anaviy janrlarning yangicha talqini, sintezi va raqamli imkoniyatlar bilan uyg‘unlashuvi san’atning yanada rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Oliy ta’lim tizimida bo‘lajak musiqa mutaxassislarini tayyorlashda musiqa janrlarining tarixiy evolyutsiyasi va zamonaviy tendensiyalarini chuqur o‘rgatish ularda yuksak musiqiy-nazariy bilim, tahliliy va ijodiy tafakkurni shakllantirishning mustahkam kafolatidir.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Forobiy, Abu Nasr. (1993). Musiqa haqida katta kitob (Kitab al-musiqa al-kabir). Toshkent: Fan.

2. Begmatov, S., & Matyoqubov, O. (2018). O‘zbek an’anaviy musiqasi va uning o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi.

3. Panjiyev, Q. B. (2020). Oliy ta’limda musiqa o‘qitish metodikasi. Darslik. Toshkent: Sano-standart.

4. Qodirov, R. (2019). Musiqiy pedagogika va psixologiya. Toshkent: O‘qituvchi.

5. Akbarov, I. (2014). Musiqa lug‘ati. Toshkent: O‘qituvchi.

6. Shokirkhanov, B. B., & Mahkamjanov, S. Q. O. (2021). The importance of the science of harmony in music practice. *Asian Journal of Multidimensional Research*, *10*(10), 735-739.

7. Mukhamedovich, R. D. (2022). CULTURE AND ART IS THE EMBODIMENT OF NATIONAL VALUES.

8. Maxkamjanov, S. (2025). INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING MUSIQA O ‘RGATISH NATIJALARIGA TA’SIRI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, *2*(4.3), 428-430.

9. Maxkamjanov, S., & Ibrohimov, A. (2023). NAY CHOLG’USI IJROCHILIK SAN’ATI TARIXI VA RIVOJLANISH JARAYONI. *Инновационные исследования в науке*, *2*(2), 37-40.

10. Ibrohimov, A., & Maxkamjanov, S. (2023). OPERA SAN'ATINING VOKAL JANIRI. In *Международная конференция академических наук* (Vol. 2, No. 2, pp. 175-177).

11. Gaziyev, J. J., & Toshmatov, G. O. (2021). Acts credit module system and its implementation activities in higher educational process. *Asian Journal of Multidimensional Research*, *10*(9), 467-472.

12. Joraxanovich, G. J. (2023). Psychological Factors Of Musical Education. *JournalNX*, *9*(11), 8-10.